

III. DIDACTICĂ ȘI MANAGEMENT EDUCAȚIONAL ÎN PREDAREA ȘI ÎNVĂȚAREA ISTORIEI. ANALIZE ȘI OPINII

CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA EXAMENULUI DE BACALAUREAT LA ISTORIE

Florin IORDĂCHIȚĂ*

SOME OBSERVATIONS ON THE FINAL HISTORY EXAMINATION

This article presents a few observations regarding the final History examination which the students have to sustain after finishing the 12th grade. One conclusion is that the study of History in Romania does not get the full support from the authorities, the number of hours is too small and the textbooks are flooded with irrelevant numbers. The best solution would be the increasing of the number of History hours to at least two hours for all students. In present, three-quarters of Romanian high school students study no more than one hour of History every week.

The structure of the items for the final examination is well balanced and does not require modifications. In the same time, the History examination is somehow a trial of the Romanian language for many students, who simply could not master the basic Romanian language. The failure or the poor grades at examinations are a result of the fact that for a large number of students, the language itself used in items and questions raise difficulties for a correct understanding. Another problem is that some items in the written examination are not quite clear for both teachers and students. To avoid any confusion in the future, these questions have to be more accurate and explicite.

The author of this study demonstrates that the History teacher has to put the foundation for a lifelong education for the present students and the future adults.

Keywords: *textbooks, examination, language, curriculum, fake history.*

* Prof. dr., Colegiul Tehnic „Anghel Saligny”, Roșiorii de Vede, jud. Teleorman; președinte al filialei Teleorman a Societății de Științe Istorice din România.

Locul Istoriei în sistemul actual de învățământ din România

Bacalaureatul reprezintă unul din examenele cruciale din viața unui tânăr, un punct de încheiere a unui ciclu de învățământ și rampa de lansare – pentru cei mai ambițioși – către studiile superioare și o carieră de succes. Din păcate, în România rata abandonului școlar (una din cele mai ridicate din Uniunea Europeană) precum și un întreg complex de cauze economico-sociale au ca rezultat final faptul că doar aproximativ jumătate dintre elevii înscriși în clasa I reușesc să obțină și o diplomă de bacalaureat. Pentru mulți elevi, mai ales în ultimii ani, acest examen a devenit o probă de netrecut și mulți renunță pur și simplu chiar la ideea de a încerca să îl abordeze! O proporție din ce în ce mai semnificativă din numărul celor care reușesc totuși să absolve 12 clase, rămâne fără bacalaureat – fie pentru că l-au pierdut, fie pentru că nici măcar nu au încercat să îl susțină.

Autorul acestui articol și-a formulat observațiile de mai jos în urma celor 22 de ani de predare a istoriei la un liceu cu profil tehnologic din județul Teleorman – unde în prezent fiecare clasă are alocată o singură oră de istorie pe săptămână.

O primă constatare este că istoria¹ este o disciplină periferică în actualul sistem de învățământ din țara noastră – în primul rând datorită numărului extrem de redus de ore alocate dar și a calității manualelor, neatractive și supraîncărcate de date și personaje. Îndrăznim să formulăm chiar opinia că dintre toate țările Uniunii Europene România neglijează cel mai mult acest obiect fundamental de studiu. Iar importanța acestei discipline în formarea personalității tinerelor generații este uriașă: nu doar aduce cunoștințe, dar formează cultura generală fundamentală, educă voința și caracterul, imunizează la atacurile manipulatorii de tot felul, cizează gândirea critică și creativă, deschide noi orizonturi mentale pentru o lume a cărei trăsătură de bază a devenit permanenta schimbare și transformare – totul la modul accelerat. Atât de repede se transformă lumea, încât noile generații – mai ales cele născute după anul 2000 – încep să folosească o limbă română cu multe diferențe față de cea a bunicilor lor. De asemeni, cum s-a subliniat, cel puțin jumătate dintre elevii care încep astăzi școala vor lucra peste 15-20 de ani în meserii care nu s-au inventat încă.²

Tocmai acum, când fenomenul de *accelerare a Istoriei* devine tot mai vizibil peste tot în lume, sistemul educațional din România a trecut la *încetinirea studiului Istoriei!* Pentru că trăsătura principală a predării acestei discipline după anul 2000 a fost scăderea treptată a numărului de ore alocate ei de către guvernanți. Abia anul trecut curba descendentă a făcut o mică inflexiune în sus, cu ocazia alocării celei de-a doua ore de istorie pe săptămână pentru clasa a V-a.

Alocarea a două ore de istorie pe săptămână la toate clasele de liceu – de la clasa a IX-a până la clasa a XII-a, indiferent de profil – ar însemna creșterea

¹ Din vasta bibliografie dedicată predării istoriei și a examenelor la această disciplină recomandăm aici doar câteva lucrări: Păun, 2007; Dinulescu, 2010; Adăscăliței, Bercea et alii, 2010; Roaită, 2012.

² Mihai Stamatescu, 2014: 185

generală a nivelului de pregătire a elevilor și ar aduce un câștig în formarea noilor generații pe multiple planuri: tinerii ar deveni mai informați, ar avea un spirit critic mai ascuțit, ar avea un alt orizont cultural decât prezintă în general cei crescuți cu smartphonuri și Facebook.

Proba de istorie la bacalaureat este una obligatorie pentru elevii de la profilul uman și de la câteva alte profiluri speciale, cum ar fi clasele sportive. În rest, elevii de la profilurile reale și tehnologice nu au prevăzută în spectrul probelor la alegere pentru bacalaureat și disciplina istorie. Așadar doar un relativ mic număr de elevi raportat la totalul populației școlare de liceu trece printr-o probă de istorie la bacalaureat, și toți cei care o fac, o fac obligatoriu. Considerăm că istoria ar trebui inclusă pe lista disciplinelor lăsate la alegerea elevilor (ca a treia probă), măcar pentru anumite categorii, astfel încât un număr mai mare de elevi să poată susține bacalaureatul la istorie.

Manualele și examenul de bacalaureat

Pentru foarte mulți dintre elevi, manualul de istorie³ de clasa a XII-a, în oricare din cele 7 variante ale sale existente la nivelul anului 2018, reprezintă un instrument dificil de accesat. Considerăm că o parte din eșecul unor elevi la bacalaureatul de istorie se datorează manualelor supraîncărcate de date și care nu prezintă materia nici sub formă cronologică, nici sub formă tematică – doar o juxtaponere aleatorie de diverse segmente ale istoriei!

O primă problemă o ridică faptul că programa școlară și manualele de clasa a XII-a *nu prezintă faptele trecutului în succesiune cronologică*, pe epoci istorice, așa cum ar fi normal, pentru ca elevul să înțeleagă mai ușor conexiunile cauzale și elementele de ruptură și continuitate dintre diferitele momente ale istoriei.⁴ În acest fel, se trece brusc de la studiul problemei romanității românilor (ceea ce implică în esență perioada Evului Mediu cu prelungiri până în Epoca Modernă, dar și cu referințe la Epoca Antică) la regimurile totalitare din secolul al XX-lea. După care se revine la studiul Evului Mediu – autonomii locale și formarea statelor medievale. Se trece printr-o lecție despre constituțiile României și iar se revine la Evul Mediu (cu problemele despre războaie și diplomație). Chiar dacă se presupune că elevii au parcurs deja în clasele anterioare principalele subiecte ale trecutului românilor, este greu de înțeles de ce manualele sar direct de la tema romanității românilor la regimurile totalitare ale secolului al XX-lea și nu abordează între ele o temă de Evul Mediu sau Epocă Modernă.

O a doua problemă este faptul că până și materia de pe semestrul I, destinată simulării examenului de bacalaureat din luna martie, este un decupaj de momente disparate *din toate epocile istorice*, fără ca elevul de nivel mediu să poată înțelege bine firul istoriei, secol după secol. Materia din semestrul al II-lea reia probleme

³ Despre această problemă vezi și Căpiță, 2000: 43-47.

⁴ Vezi Teodorescu, 1980: 144.

fundamentale dintr-o foarte lungă perioadă de timp, începând cu secolul al XIV-lea până în secolul al XXI-lea.

Un mare defect al manualelor de istorie de clasa a XII-a este *abundența de date și personaje*. Autorii revarsă – ca dintr-un robinet uitat deschis – date peste date, uitând că atunci când se coboară la detalii și întâmplări mărunte, trebuie operată o selecție a celor cu adevărat semnificative și relevante. Această supraîncărcare a manualelor înseamnă atât un exces de date și evenimente, cât și prea multe personaje de tot felul – care defilează grăbit prin fața ochilor elevilor, fără ca aceștia să mai poată înțelege ceea ce este cu adevărat important.

Hărțile și diversele ilustrații sunt binevenite pentru înțelegerea problemelor fundamentale ale trecutului. Din păcate, multe din hărțile și imaginile manualelor sunt extrem de mici, neclare, neatractive, fapt care face ca memoria vizuală a elevului să nu poată reține cu suficientă acuratețe informația din aceste materiale.

Limbajul manualelor este adesea greoi, plin de termeni academici mai potriviți unor tratate de istorie, decât unor manuale destinate copiilor și tinerilor.

Grila de subiecte de la Bacalaureatul de istorie

Structurarea subiectelor la bacalaureatul de istorie⁵ este una destul de complexă, cuprinzând 3 mari subiecte – dintre care primele două (cu câte 6-7 subpuncte) implică o analiză de texte, iar al treilea constă în redactarea unui eseu. **Această grilă – pe care o considerăm foarte bine gândită – permite verificarea în profunzime a cunoștințelor, precum și a capacității de gândire și de creație a elevilor**, iar răspunsurile presupun o înțelegere bună a tuturor epocilor istorice. În general, unul dintre cele trei mari subiecte verifică cunoștințele elevilor despre Evul Mediu, altul pe cele de Epoca Modernă iar al treilea pe cele de Epocă Contemporană (nu neapărat în această ordine).

Primele două subiecte, denumite I și II, și notate cu 60 de puncte din maximul de 100 (echivalentul notei 10) au ca parte centrală așa anumita analiză de texte, la care se adaugă trei cerințe de compunere proprie – fără texte ajutătoare. Doar rezolvarea corectă a cerințelor legate de texte aduce candidaților 46 de puncte, care împreună cu cele 10 din oficiu totalizează 56 de puncte, adică nota 5,60 (echivalentă cu trecerea examenului la proba de istorie). Ceea ce a arătat însă o îndelungată practică a corectării lucrărilor de bacalaureat este faptul că chiar și la această categorie de subiecte de analiză de text, cel puțin 80% din elevi fac greșeli, uneori chiar multiple, cu depuneri substanțiale! Acest lucru denotă că mulți candidați nici măcar nu înțeleg exact sensul întrebărilor, sau pur și simplu sunt incapabili să înțeleagă corect sensul lingvistic și semnificațiile istorice ale textelor în cauză. Am remarcat relativ frecvente erori chiar la întrebări banale, care solicită precizarea secolului la care se referă un text, în care este inclus un an.

⁵ Vezi de exemplu subiectele de la bacalaureatul de istorie din anul 2017 accesibile on-line la http://www.subiecte2017.edu.ro/2017/bacalaureat/Subiecte_si_bareme/ (accesate la 16 ianuarie 2018).

Printre greșelile foarte frecvente se remarcă – surprinzător – cele legate de întrebări precum: „precizați un spațiu istoric la care se referă sursa”, ceea ce înseamnă că un procent (de două cifre!) dintre candidați nu cunosc sensul expresiei „spațiu istoric”. Termenul „extracarpatic” de asemeni nu este stăpânit bine, ca și „clasă socială”, „lege fundamentală”, „instituție”, „acțiune diplomatică” sau chiar „acțiune militară”!

Acest gen de subiecte de analiză de text sunt extrem de elocvente pentru reliefaarea nivelului de cultură generală și cultură istorică, și ar trebui neapărat păstrate pentru mult timp la examenul de bacalaureat.

Întrebările de tip grilă sunt mai potrivite pentru examenele unde este necesară cunoașterea unui mare număr de detalii, unde este o concurență acerbă pe un număr restrâns de locuri (precum la Academia de Poliție), în schimb ar fi mai puțin relevante pentru un bacalaureat care verifică un nivel de cultură generală al candidaților și capacitatea lor de exprimare și raționare.

Ultima cerință a subiectului II este formularea unei argumentări în sprijinul unei propoziții date de autorii subiectelor, precum „România s-a implicat în *Criza Orientală* din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.” Este una din cerințele cele mai puțin abordate de către elevi din întreaga grilă de subiecte. Aceasta pentru că apar termeni istorici necunoscuți de către elevii sumar pregătiți (precum noțiunea de „Război Rece” sau „ideologie totalitară”), dar și pentru că mulți elevi sunt incapabili să compună câteva propoziții coerente despre un anume fenomen istoric sau eveniment. Este un subiect în care doar elevii cei mai capabili îndrăznesc să se lanseze, și mulți dintre ei nu reușesc să îl rezolve conform cerinței indicate expres pe foaia cu subiecte, la acest item: „Se punctează prezentarea unui fapt istoric relevant și utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia”.⁶

Considerăm extrem de binevenit subiectul al III-lea, anume redactarea unui eseu despre o perioadă mai lungă de istorie, pentru că permite profesorului corector să surpindă mai exact nivelul de pregătire generală a elevului: redactarea eseului „trădează” multe fațete ale gândirii elevului, începând de la viziunea sa generală asupra istoriei până la modul cum realizează conexiunile logice dintre diferite evenimente sau nivelul vocabularului său. Un aspect important al eseului este acela că lasă o libertate relativ mare pentru candidați de a alege dintr-un perimetru dat, tematic și cronologic, *acele evenimente sau fenomene istorice pe care elevul le stăpânește mai bine sau le consideră mai relevante*. Candidatului i se lansează o provocare de genul „prezentați o acțiune militară românească din secolul al XV-lea” și are libertate totală să aleagă absolut orice război purtat de români în acest interval, precum și să prezinte semnificațiile și consecințele evenimentului așa cum le cunoaște și le înțelege. Acest mod de a sonda viziunea istorică a candidaților este extrem de eficient, căci permite corectorului o apreciere de finețe și adâncime asupra nivelului real de cunoștințe, gândire, sintetizare, selecție a faptelor și exprimare al elevilor.

⁶ Despre acest tip de subiect vezi lucrarea noastră lordăchiță, 2016.

Este foarte bine că – în finalul eseului – elevul este invitat să formuleze un punct de vedere propriu, argumentat însă, despre o anumită problemă din trecut, având libertatea să valorifice abilitățile de argumentare și raționare, ba chiar și posibilitatea de a selecta singur, încă odată, dintr-un evantai de posibilități, evenimentul din trecut pe care consideră că îl poate aborda mai eficient.

Și la primele două subiecte elevul are posibilitatea de a alege singur – dintr-un perimetru cronologic sau tematic relativ larg – unul sau două aspecte pe care să le detalieze. Spre exemplu, la această categorie, sunt binevenite întrebările de tipul „Menționați/prezentați una-două practici politice totalitare din secolul XX” sau „Menționați/prezentați una-două acțiuni militare în care se implică Țările române în secolul XIV/XV/XVI”.

În concluzie la această problemă, considerăm că grila subiectelor la bacalaureatul de istorie este bine realizată și poate rămâne în continuare neschimbată și în următorii ani.

Studiu de caz: o întrebare cât un examen întreg

Dorim să mai oferim ca exemplu o întrebare (extrasă din sesiunile de bacalaureat anterioare) care – doar ea singură – permite corectorului să își formeze o părere foarte precisă asupra nivelului general de pregătire al candidatului: „Prezentați două măsuri interne care au consolidat statul român modern și precizați o asemănare dintre ele”.

Îndrăznim să credem că se poate susține doar cu această unică întrebare aproape un întreg examen de bacalaureat la istorie! Întrebarea aparent simplă, înmagazinează de fapt un lanț de capcane în care vor cădea inevitabil minim trei sferturi din candidații oricărei sesiuni care ar conține o astfel de cerință. Unii vor face greșeala cea mai frecventă de la bacalaureatul de istorie: confundarea cerinței de a *menționa* sau *preciza* ceva, cu aceea de a *prezenta*. În primul caz răspunsul trebuie să fie unul scurt, de una-două propoziții, în al doilea caz trebuie incluse anumite detalii și aprecieri, extinse în minim 4-5 fraze. Alți candidați nu înțeleg sensul expresiei de „măsură internă” sau sensul verbului „a consolida”. Se repetă frecvent eroarea de a confunda statul român modern creat la 1859, cu România Mare apărută la 1918, ceea ce duce elevul pe un culoar cronologic greșit. Alți candidați nu sesizează că întrebarea solicită prezentarea unor fapte de după momentul 1859, și ei compun răspunsul prin fapte care au dus sau au favorizat Unirea Principatelor din 1859 – adică dau un răspuns greșit. Dacă totuși s-a trecut cu bine de toate aceste probleme, apare partea a doua a cerinței – care pune pe cei rămași în cursă într-o nouă dificultate: identificarea asemănării dintre cele două fapte istorice, pe care în general cei ajunși până aici o greșesc într-o proporție de circa 50% (fie nu știu, fie dau un răspuns greșit). Așa că, în final, dintre cei care abordează o astfel de întrebare, puțini dau un răspuns corect și complet (obținând cele 0,40-0,60 puncte aferente), iar din totalul candidaților doar un procent foarte mic trece cu succes maxim de această cerință aparent simplă. Cea mai bună

variantă de răspuns ar trebui să invoce două reforme ale lui Al.I.Cuza, iar asemănarea să fie aceea că au fost realizate de același guvern : M. Kogălniceanu.

O variantă a acestei întrebări este: „prezentați două fapte istorice care au contribuit la formarea statului român modern”. Am dori ca la fiecare sesiune de bacalaureat autorii subiectelor să includă cerințe din această categorie.

Obiectivitatea corecturii lucrărilor de bacalaureat

Din păcate, la bacalaureatul de istorie există și anumite părți care afectează obiectivitatea unei corecturi ireproșabile a lucrărilor. Astfel, există unele formulări în grila de subiecte care pot crea diverse confuzii atât în rândul candidaților, cât și în rândul profesorilor corectori. Spre exemplu, o cerință de genul: „Menționați un fapt intern petrecut în România în perioada național-comunistă” poate pune în încurcătură chiar profesorii. Dacă răspunsul unui elev ar fi legat de colectivizarea agriculturii (fenomen încheiat în anul 1962), trebuie considerat corect? Depinde de ce anume consideră din punct de vedere cronologic profesorul corector „perioadă național-comunistă”. De fapt, a existat o perioadă de tranziție de la faza stalinistă la cea național-comunistă, tranziție derulată aproximativ între anii 1958-1964, fază în care se suprapun aspecte pur staliniste (unele continuând până în 1989, precum cenzura sau poliția politică) cu accente național-comuniste. În astfel de situații, inevitabil, vor exista și profesori care vor considera că răspunsul elevului este greșit, depunând lucrarea, pe motiv că perioada național-comunistă începe mai târziu de anul 1962. Există și profesori care împart mecanic istoria comunismului românesc în faza stalinistă – reprezentată de perioada Dej, deci până în 1965 – și faza național-comunismului, care începe odată cu preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu în 1965. Un astfel de profesor corector ar fi tentat să încadreze „Declarația din aprilie” 1964 în faza stalinistă și nu în cea național-comunistă, ceea ce ar atrage depunerea unui răspuns – corect totuși – la o întrebare despre un eveniment din național-comunism!

Un alt exemplu din aceeași categorie de întrebări discutabile este următorul: „Menționați/prezentați un fapt istoric de la începutul Epocii Moderne”. Istoricii nu au un punct de vedere unitar asupra momentului încheierii Evului Mediu românesc și începutului Epocii Moderne. Un elev care ar răspunde la această întrebare printr-un fapt istoric legat de Mihai Viteazul ar putea fi depunat pe motiv că domnia lui Mihai Viteazul înseamnă totuși Evul Mediu. O întrebare similară ar fi: „Menționați/prezentați o acțiune diplomatică a unui domnitor român de la sfârșitul Evului Mediu”. Un răspuns centrat pe domnia lui Mihai Viteazul ar putea fi depunat de către un profesor care ar considera că Mihai Viteazul se încadrează în Epoca Modernă și nu în Evul Mediu.

Singura soluție pentru a evita astfel de posibilități în care unii elevi ar putea fi depunțați este ca pe viitor subiectele să evite astfel de formulări vagi. Mai bine ar fi înlocuirea lor cu întrebări de genul: „Menționați o acțiune diplomatică românească din secolele XV-XVII” sau „Prezentați un fapt istoric intern din a doua jumătate a secolului XX”.

O cerință foarte frecventă, devenită aproape o constantă a sesiunilor de bacalaureat la istorie din ultimul deceniu, este următoarea: „prezentați/menționați două practici politice totalitare din România din secolul al XX-lea”. În mod garantat, în multe cazuri, vor exista răspunsuri care vor include colectivizarea agriculturii și naționalizarea industriei. Acestea însă sunt măsuri luate de comuniști în registrul social-economic și nu țin de modalitățile de exercitare propriu-zisă a controlului politic asupra populației și a instituțiilor de către partidul unic, adică ceea ce sunt efectiv așa numitele „practici politice”, precum poliția politică, cenzura, cultul personalității conducătorului, propaganda continuă și altele. Răspunsurile greșite ale elevilor provin din slaba lor pregătire, dar și din faptul că unii profesori îi învață să răspundă în acest mod eronat! Acest tip de cerință se punctează în general cu 0,40 – 0,60 puncte – adică destul de mult în ponderea notei finale. Inevitabil vor fi profesori care vor considera naționalizarea și colectivizarea ca răspuns corect, iar alți corectori îl vor aprecia ca greșit.

La compromiterea unui examen de bacalaureat la istorie poate contribui și un factor care distorsionează percepția corectă a trecutului de către tinerele generații care petrec din ce în ce mai mult timp în lumile virtuale – informațiile și documentarele cu tente istorice de pe internet.

„Fake History” și noile generații

În ultimii ani a luat amploare un fenomen interesant: odată cu răspândirea mass-mediei electronice (mai ales prin explozia numărului smartphonurilor) au apărut diverse site-uri pe internet și chiar posturi de televiziune care promovează un tip foarte special de istorie: aceea care în realitate nu a existat niciodată! Această îngrijorătoare proliferare a documentarelor despre o istorie alternativă, de-a dreptul contrafăcută, putem să îi spunem FAKE HISTORY (după modelul FAKE NEWS – știri inventate/contrafăcute care inundă întreaga planetă în valuri de neoprit), începe să acapareze tot mai mult interesul tinerelor generații. Descrierea istoriei reale, așa cum s-a derulat în trecut, pe bază de izvoare, este considerată de către autorii acestui tip de istorie alternativă drept o înșelătorie din partea istoricilor profesioniști, care din diverse motive (oculte sau nu) nu doresc să expună publicului ceea ce s-a întâmplat cu adevărat în trecut. În general o parte importantă din tinerii (dar și adulții) de astăzi interpretează trecutul și istoria, eventual întreaga existență a lor și a omenirii, în cheie paranormală și pseudo-științifică.

Foarte mulți tineri cad în plasa acestor susținători ai unei redări a trecutului mult mai spectaculoase și mai dramatizate decât a fost ea de fapt. Un motiv al acestui fenomen este acela că în goana după senzațional cu orice preț, diferiți indivizi, posturi și site-uri inventează pur și simplu evenimente total fictive și le expun ca și cum ar fi fost reale. Alt motiv este că există multe pete albe în cunoașterea trecutului, și tentația de a le umple cu ceva (fictiv, evident) pare irezistibilă. Însuși marele Hașdeu a intrat în acest joc cu inventarea trecutului, dar cel puțin a făcut-o cu mult talent. De asemeni, o foarte slabă cunoaștere a istoriei reale de către

tineri îi face mult mai creduli față de această perspectivă fictivă, dar mult mai spectaculoasă a trecutului omenirii. În plus, generația celor născuți după anul 2000 deja au trăit o mare parte din viața lor în mediile virtuale, captivați de o sumedenie de jocuri video; în acest context, ei sunt mai predispuși să recepteze acest gen de istorie inventată – dar spectaculoasă, care pare efectiv compusă din episoade similare unui joc video – decât istoria reală, care este mai puțin senzatională, mai frustrantă și cu multe, foarte multe necunoscute sau probleme neclare ori controversate. Iar pentru tinerii de astăzi, existența dedublată și suprapusă în lumea virtuală și lumea reală îi duce către un mod de gândire în care diferențierea dintre real și imaginar devine din ce în ce mai puțin relevantă și importantă. În plus, noile generații nu mai acceptă aproape deloc o privire asupra trecutului decât dacă aceasta vine împachetată într-o doză puternică de senzational, aspect care se încadrează într-un ansamblu mai larg: modul de viață al tinerilor născuți în mileniul al III-lea este puternic centrat pe ideea de divertisment și nu de muncă.

Există în mediul on-line un număr imens de pseudo-documentare despre diverse aspecte ale trecutului nostru, care oferă o viziune complet neștiințifică, fantezistă sau de-a dreptul aberantă asupra istoriei, și care sunt credibile pentru că mizează pe elementul cu cel mai puternic impact: imaginea cuplată cu sunetul.⁷ Acest binom imagine-sunet, penetrant, realizat cu talent uneori, îmbinând elemente reale cu cele de-a dreptul inventate, are un impact profund asupra minților tinere predispuse la receptarea unor „adevăruri alternative” și distorsionează înțelegerea corectă a trecutului. Nu la puține ore de istorie antică, am fost întrebat de către elevi dacă piramidele egiptene sunt opera unor extraterestri; tinerii și-au exprimat adesea neîncrederea în ideea că aceste piramide au fost doar produsul muncii și inventivității umane.

În fine, o anumită frustrare față de trecutul lipsit de grandoare sau semnificație mondială al strămoșilor noștri – așa cum este redat de istoriografia profesională – îi face pe unii să cadă în complexul opus, anume acela al superiorității absolute a străvechii civilizații carpato-danubiene.

Acest mod neștiințific de a aborda studiul istoriei are repercusiuni directe și profunde chiar pentru un examen de bacalaureat. Spre exemplu, prima din cele 9 teme de bază pentru acest examen, intitulată „Romanitatea românilor”, are ca idee centrală faptul că poporul român și limba română provin în esență din cuceritorii romani ai Daciei, vorbitori de limbă latină. Ori cea mai răspândită fațetă a istoriei contrafăcute o reprezintă dacomania/tracomania, care are ca idee centrală faptul că dacii și tracii au fost centrul unei supercivilizații antice cu impact planetar, de unde au pornit toate neamurile europene, inclusiv romanii, și care a stat la temelie întregii civilizații europene. În acest fel, dacii devin strămoșii atât ai romanilor, cât și ai românilor, iar limba română – ca și latina – provin de fapt direct din limba

⁷ Filmul documentar „poate sugera, la nevoie, o interpretare opusă cu 180 de grade realității, susținută însă prin imagini extrase din cea mai pură realitate”, constata Boia, 2008 : 17.

dacă.⁸ Această viziune se suprapune peste o altă concepție la fel de răspândită – aceea că munții Carpați, și în special Bucegii – reprezintă o matrice energetică mondială, un loc de unde țâșnesc valuri de energii misterioase invizibile în care se scaldă omenirea, dar numai cei inițiați înțeleg fenomenul. Elevii care absorb de pe situri (atractiv concepute) astfel de idei neștiințifice sau pseudoștiințifice sunt predispuși să nu mai sesizeze cum trebuie reconstituit științific trecutul nostru. Ei nu mai sunt capabili să accepte faptul că tot ceea ce știm despre trecut trebuie să se bazeze pe surse și izvoare – atâtea câte s-au păstrat – și sunt gata să accepte idei senzaționale, dar care nu au absolut nici o acoperire documentară.

Este un alt paradox al secolului nostru – faptul că pe măsură ce știința și tehnologia pun la dispoziție oamenilor instrumente de nevisat acum câteva decenii numai – scade încrederea multor oameni în știință și proliferază credințele iraționale: în moaște, în astrologie, în farmece, în inutilitatea vaccinurilor, într-o istorie complet diferită față de cea reconstituită de istoricii profesioniști. Profesorul de istorie onest trebuie să avertizeze elevii despre aceste pericole și trebuie să le insufle un mod de a gândi critic, pe baza unei doze decente de scepticism față de informații neverificabile. De fapt în întreaga lume se revarsă prin telefoane, televizoare și internet valuri de pseudo-știință (numită și „știință voodoo”), adevărate deliruri despre cele mai variate subiecte, îmbrăcate într-o haină aparent științifică, și care găesc mulțimi de creduli care nu au nici cea mai mică doză de scepticism și care nu mai pot face deosebirea între știință și impostură.⁹

Limba română și studiul istoriei

Un alt motiv care îi îndepărtează pe tinerii născuți în acest secol de studiul istoriei este acela că limbajul cărților și documentelor din trecut le apare tot mai înstrăinat. Pur și simplu noile generații folosesc limba română într-un fel tot mai diferit decât părinții și bunicii lor: este o ruptură de limbaj între generații cum poporul român nu a mai cunoscut decât o singură dată în istoria sa – atunci când generația pașoptiștilor educați în Occident a remodelat din temelii vocabularul și apoi chiar ortografia limbii române, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea!

Internetul, telefonia mobilă și televiziunea au schimbat profund limbajul noilor generații (și o vor face pe viitor și mai intens), care deja nu mai înțeleg realmente o bună parte din cuvintele limbii române din secolul al XX-lea. Am făcut de multe ori diferite experimente de vocabular cu clasele la care predau (clasele

⁸ Vezi, spre exemplu, documentarul realizat de Daniel Roxin „Dacii - adevăruri tulburătoare”, accesibil on-line la <https://www.youtube.com/watch?v=K0GK6-gtEFo> (accesat la 16 ianuarie 2018) sau, în același registru, „Vaticanul șochează. Dacii sunt strămoșii romanilor” cu aproape 170.000 de accesări la data de 16 ianuarie 2018, disponibil on-line la <https://www.youtube.com/watch?v=EA4Z1irolasEFo> (accesat la 16 ianuarie 2018).

⁹ Cea mai bogată națiune a lumii are jumătate din populație complet analfabetă științific în secolul al XXI-lea! O constatau cu stupefacție doi dintre cei mai influenți scriitori și lideri de opinie din SUA: conform sondajelor „49% dintre americanii adulți nu știu în ce interval de timp descrie Pământul o rotație completă în jurul Soarelui.” Thomas L. Friedman, Michael Mandelbaum, 2012: 253.

IX-XII) și am descoperit cu surprindere că termeni din vocabularul elementar al limbii române sunt fie total necunoscuți, fie înțeleși doar foarte aproximativ. De exemplu: am găsit clase întregi în care nici un elev nu cunoștea (nici măcar vag) sensul verbelor „a cotropi”, „a făgădui” sau al substantivului „flotă”! Cât despre cuvinte precum „cenzură” sau „poliție politică”, ele trebuie re-explicate multor elevi aproape oră de oră, timp de o lună întreagă, pentru a fi asimilate!

Dintr-o statistică personală realizată pe baza subiecților la bacalaureat din ultimii zece ani, rezultă că termenul cel mai puțin înțeles de către elevi a fost „o constantă” – în întrebări de tipul: „menționați o constantă a politicii externe românești din secolul al XX-lea”. O astfel de întrebare nici măcar nu este abordată de trei sferturi din candidați (cel puțin), iar dintre cei care totuși se aventurează în formularea unui răspuns, un mic procent o face cu succes. Un alt termen care este extrem de puțin înțeles este „măsură internă” – în formulări de genul „menționați/prezențați două măsuri interne realizate de România postbelică.” Pur și simplu o mare parte din elevi nu pot face diferența între o acțiune pe plan intern și una pe plan extern realizate de statul român.

Examenul de bacalaureat la istorie presupune și analiză de text la prima vedere (atât la subiectul I, cât și la subiectul al II-lea). Este un lucru extrem de bun, care forțează efectiv elevii să aprofundeze studiul limbii române. Subiectele de acest tip – repetăm, salutare – verifică de fapt ceva mult mai important decât cunoștințele de istorie, ele practic redau nivelul de înțelegere a limbii române de către candidat. Din lucrul la clase cu elevii și din participarea la corectarea a numeroase lucrări de bacalaureat (sau simulare a probei de bacalaureat) am constatat că **o mare parte dintre elevi are mari probleme în a înțelege pur și simplu sensul întrebărilor sau sensul propozițiilor și frazelor din textele subiecților I și II!** Este suficient ca o propoziție să includă cuvântul dat ca exemplu anterior – a făgădui – și sensul întregii propoziții devine ininteligibil pentru o mare parte dintre elevi.

Profesorii trebuie să fie mult mai atenți la orele de istorie față de explicarea terminologiei specifice acestei discipline, dar și asupra unor cuvinte de ordin general, care pun totuși probleme de înțelegere multor elevi. Capacitatea elevilor de a formula fraze și propoziții coerente este vitală în abordarea cu succes a examenului de bacalaureat la istorie.

Concluzii

Examenul de bacalaureat la istorie, așa cum este conceput în momentul de față, verifică în general foarte eficient cunoștințele, limbajul și capacitatea de gândire și de creație a elevilor. Îmbunătățirile care pot fi aduse acestui examen țin de evitarea unor întrebări care pot crea confuzii și interpretări divergente. Mai importantă ar fi creșterea numărului orelor de istorie la un minim de două pe săptămână, pentru toate clasele de liceu, indiferent de profil.

Cea de a doua oră săptămânală de istorie generalizată ar permite profesorului de istorie să depășească nivelul de predare a cunoștințelor elementare și să încerce să realizeze cu elevii trecerea la un nivel superior al studiului istoriei – acela de

interpretare a faptelor și personajelor din trecut, precum și de formare a unui mod de gândire al elevului, care să cuprindă o viziune asupra trecutului și a lumii de astăzi. Examenul de bacalaureat arată că o bună parte din absolvenți nu înțeleg termeni, noțiuni și concepte fundamentale ale istoriei și nu pot înțelege realmente semnificația unui text la prima vedere, ceea ce necesită o muncă susținută din partea profesorului la clasă pentru remedierea acestor probleme.

O revizuire a programei și a manualelor care să ducă la o prezentare cronologică a materiei ar aduce un plus de coerență în lecțiile de istorie. Datele și personajele în exces sufocă anumite manuale și le fac neatractive pentru elevul de nivel mediu. Un manual digital de istorie ar fi un instrument excepțional de eficient pentru atragerea serioasă a elevilor în studiul istoriei.

Referințe

- Adăscăliței F.; Bercea M.; Dumitrescu D.; Lazăr L.; Manea M.; Popescu M. (2010) *Elemente de didactica istoriei*, ed. a II-a, București: Editura Nomina.
- Boia, Lucian (2008) *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București: Humanitas.
- Idem (2016) *Un joc fără reguli. Despre imprevizibilitatea istoriei*, București: Humanitas.
- Bolovan, Sorina Paula (2007) *Didactica Istoriei. Noi orizonturi în predarea, învățarea și evaluarea istoriei prin metode active*, Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Căpiță, Laura (2000) „Noile manuale de istorie și utilizarea lor în activitatea didactică”, *Studii și articole de istorie*, volumul LXV.
- Căpiță, Laura; Căpiță, Carol (2007) ‘Marginalii la programa de istorie pentru clasa a XII-a’, *Studii și articole de istorie*, volumul LXXII.
- Cucoș, C. (2008) *Teoria și metodologia evaluării*, Iași: Polirom.
- Dinulescu, Constanțiu (2010) *Didactica Istoriei*, Craiova: Editura Universitaria.
- Friedman, Thomas L.; Mandelbaum, Michael (2012) *Ce am fost. Cum au pierdut Statele Unite supremația în lumea pe care au inventat-o și cum o pot redobândi*, Iași: Polirom.
- Iordăchiță, Florin (2016) *Argumentări rezolvate pentru Bacalaureatul de Istorie*, Alexandria, Editura Tipoalex.
- Păun, Ștefan (2007) *Didactica istoriei*, București: Corint.
- Potolea, Dan; Neacșu, Ioan; Manolescu, Manole (2011) *Ghid de evaluare la disciplina istorie*, București: Editura ERC PRESS.
- Roaită, Alice Ionela (2012) *Didactica istoriei. Un manual pentru profesorul de istorie*, ediția a II-a, Pitești: Editura Paralela 45.
- Shermer, Michael (2009) *De ce cred oamenii în bazele. Pseudoștiință, superstiții și alte aiureli ale vremurilor noastre*, București: Humanitas.
- Stamatescu, Mihai, (2014) *Opinii despre o școală altfel*, în *Studii și articole de istorie*, volumul LXXXI.
- Teodorescu, Bogdan (1980) *Rolul cronologiei în lecția de istorie*, în *Studii și articole de istorie*, volumul XXXIX-XL.